

fișă bio-bibliografică

Vizuina luminată, avind subtitlul Jurnal de sanatoriu, este ultima scriere de proporții mai mari, rămasă pînă azi inedită (cu excepția citorva pagini pe care, în 1947, le-am publicat în Orizont și Revista literară) de la marele suferind care a fost scriitorul, alt de personal și de prețuit, M. Blecher. Vizuina luminată continuă, cu valențe mai stringente memorialistice, romanul Inimi cicatrizate. Acesta trebuia să se numească — dacă nu prelua dorința editorului — Berck, după numele localității unde autorul a trăit o vreme viață de sanatoriu, în nădejdea unei vindecări.

„Berck — cuvînt-obsesie, cuvînt-pumnal care stîșie ca și vaietele celor peste o mie de condamnați la viață în cătușe de ghips, care i-au fost tovarăși acolo pe plaja statuiilor culcate”.

Nu vindecare ci eliberarea din chinul unei viețuiri de imobilizat pe spate, timp de zece ani, i-a venit în ziua de 31 mai 1938. La Roman, unde a trăit cei mai mulți ani din prea scurtă sa viață. Se născuse la Botoșani, în 8 septembrie 1909.

Mesajul său e închis în cărțile: Corp transparent, poeme de factură suprarrealistă, editura Bibliofila, 1934, Călătorie în irealitatea imediată, amplă și mirifică proză poetică de profundă semnificație, apărută la Vremea, în 1936, mai sus amintitul roman Inimi cicatrizate, editura Alcala & Co., 1937, și, deocamdată, în manuscrisul — caligrafiat ca un model de dictando — Vizuina luminată.

Dar în ultimii aproape patru ani ai vieții (vocabular ar trebui pusă în ghilimele), M. Blecher a colaborat — sporadic — la Ecoul Romanului, Adam, Lumea românească, Azi, Adevărul literar și artistic, Viața românească (la ultimele două sub pseudonimul Mihail Bera), la Rampa (sub In-Interim) și — mai susținut — la Vremea, Bilete de papagal (seria format mare, săptămînală) și la brașoveana Frize (aici, mai ales traduceri valoroase din Apollinaire, Unik, Richard Aldington). Iată doar cîteva din titlurile acestor colaborări: „Care e esența poeziei?”, „Pentru și contra umanismului”, Conceptul repetiției la Kirkegaard, „Teoria cromosomică în biologie”, despre „Persephone de André Gide”, „William Blake, vizionar genial și chinul” — despre care mi-a vorbit îndelung în vizitele săptămînale ce-i făceam în 1936, 1937 — fără să mai amintim numeroasele schițe, nuvelete și poezii. A fost prezent și în cîteva reviste străine precum Les Feuilles inutilis, Bulletin du Tour d'Ivoire și Le Surréalisme au service de la Révolution, din care dăm traducerea prozopoeiei „L'Inextricable Position”.

Între manuscrisele aflate în păstrarea noastră conform uneia din ultimele sale dorințe, se află și șapte poezii de G. Bacovia, traduse în franceză (dintre care oierim cititorilor revistei „Moină”).

M. Blecher este și autorul unor desene și acuarele care se resimt de influența plasticii suprarrealiste, dar și al unui autoportret realist... Se vor împlini, în mai anul viitor, treizeci de ani de la moartea lui M. Blecher. Ar fi timpul ca opera lui completă să poată fi găsită în librării.

Nu iac decît să repet o propunere adresată cu două decenii în urmă editurii Fundațiilor pentru literatură, — propunere acceptată cînd editura își trăia ultimele zile...

Sașa Pană

Autoportret (1934) inedit
din colecția Sașa Pană

poziție de nedescăleț

O rană mare se infunda în pieptul meu pînă la inimă. Era același ulcer de odinioară dar cu altă semnificație; eu însumi eram legat de carne, rin dururi și slutenii noi. Un cal participa la acest gînd sau mai curînd ochiul unui cal purtînd în excrescență un cap minuscul asemănător celui mare dar mai palid și vădit mai suferînd (negrii în adesea astfel de păpuși în brațe). În rest: eram gol pînă la briu, un pantalon subțire îmi acoperea rigid gamba atît de bine încît toată strada (asistînd în aceeași clipă la fel de iremediabil ca și calul) mă lua drept un monah în căutarea unui volum de aer liniștit ca să-și depună inelele.

M. Blecher.

în românește de SAȘA PANĂ

În zilele de vară ieșeam adesea la Berck, la plimbare cu trăsura singur, conducînd eu însumi calul. Îmi plăcea să umblu mai ales pe drumuri de țară puțin umblate și ascunse printre case ori copaci. Mă opream adesea să stau de vorbă cu oamenii din sat care trebăluiau pe acolo încît în scurt timp ajunsei prin anumite locuri un personaj cunoscut, salutat familiar cu un deget dus la șapcă. Eram de altfel cred singurul bolnav care se aventura în aceste locuri, ceilalți preferînd să stea pe plajă, adunați cu trăsurile în cerc, stînd la taifas ore întregi.

În plimbările mele la țară am făcut multe descoperiri și mi-am atras mulți prieteni, femei gospodine, simple și blinde, care trăgeau trăsura în curtea gospodăriei pentru a-mi arăta fie pui de iepure nou născuți cu botișorul roz și tîndru ca o petală de trandafir udată de roua zorilor, fie cîte vreo găină stranie ouătoare, ori mă serveau cu tartine groase de pline neagră țărănească, extrem de gustoasă, unse cu miere, cu brînză și cu dulceață și cu o felie de jambon pe deasupra, ceea ce le dădea un gust și o savoare nemaipomenită, dulce, sărată și cărnăsoasă în același timp, pe care n-o mai întîlnisem la nici o mîncare pînă atunci.

În altă zi, copiii stăpînilor fermei îmi aduceau la trăsura pușori de cucuvea pe care îi găsiseră în podul casei, călduți și golași ca niște bulgări de a-luat tăvăliți prin praf și pene.

Toată lumea îmi vorbea cu bunăvoință și se interesa de sănătatea mea, întrebîndu-mă ce spune doctorul și cît o să mai stau culcat.

Intr-una din aceste plimbări, descoperii grădina mea din vis. Era greu de bănuț ca în împrejurimile Berckului să se afle un astfel de parc și multi, cînd mă întorceam cu trăsura plină de flori și le spuneam de unde le-am adus, nu prea credeau că într-adevăr există grădina de care le vorbeam. Era de altfel și greu de descoperit, așa cum se găsea ea bine ascunsă în dosul unei perdele de copaci și înconjurată cu ziduri groase, înalte.

În diferite rînduri trecui cu trăsura pe acolo și nimic deosebit nu mă făcea să bănuiesc splendora din dosul zidurilor. Era un sat sărăcăcios, de altfel, unde mă opream cîteodată pentru a mîncea la o fermă o anumită brînză preparată și fermentată după o veche rețetă țărănească.

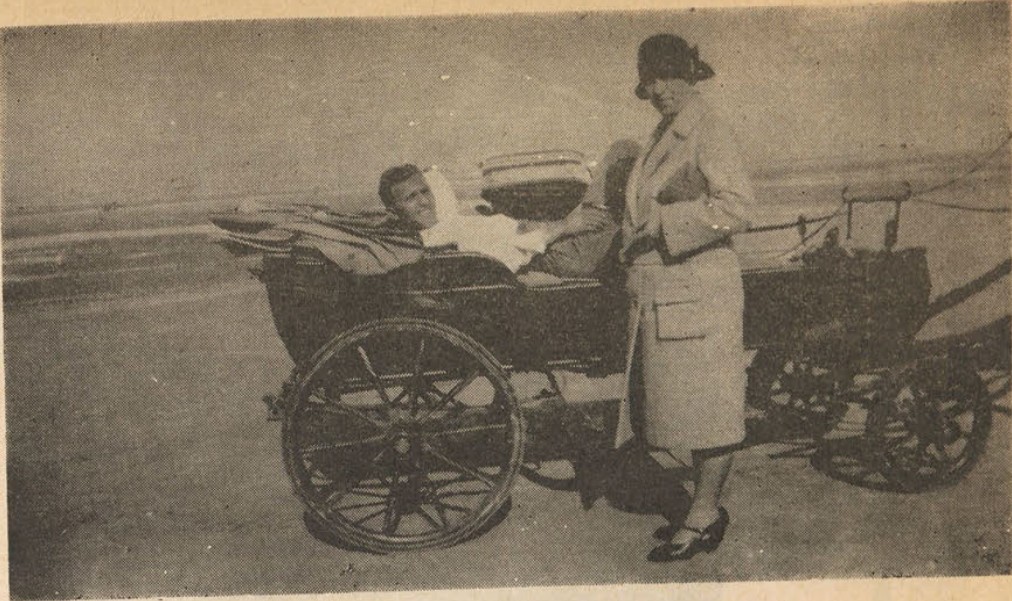
Îmi vorbea stăpînul fermei cîteodată despre „castelul” care se afla la ieșirea din sat și unde dînsul ducea în fiecare dimineață brînzeturii, lăptării și ouă, însă cuvîntul acesta de castel nu mă prea impresionase.

În Franța, la țară, orice clădire mai vastă poartă numele de castel și grădina înconjurătoare devine îndată „parc”.

Intr-una din zile totuși, întîmplîndu-se să cotesc pe un drum mai lăturalnic, pe unde nu fusesem încă, într-un anume loc în desîșul tufiselor ce mărgineau drumul, zării o deschizătură pe unde putui privi în interiorul domeniului despre care mi se vorbea. Intr-adevăr „castelul” era înconjurat de ziduri, însă într-o parte și de tufisuri, de altfel tot atît de dese și de nepătruns ca și cele mai groase ziduri, iar deschizătura pe care o găsisem era cu totul excepțională și nu-mi arăta decît un colț de grădină cu un bazin de apă, în dosul căruia se afla o terasă acoperită cu flori urcătoare și o ușă monumentală de fier ornamentată extrem de artistic. În bazin, se înalta, în tîșnărită irizată și continuă o fîntînă arteziană și de altfel terasă și usa n-o văzui decît prin voalul subțire și delicat al stropilor ei de apă vaporizată.

Totul mi se păru atît de frumos, cumințe și stilizat, în marginea ceea de sat, încît îmi veni o nespūsă dorință să vizitez interiorul grădinii. Era ca o viziune de lunetă magică. Aici, pe drumul unde mă găseam, cîteva găini răscoleau cu ciocurile în praf, un cîine lășos și murdar se strecura de sub un gard și începu să latre, iar acolo, prin deschizătura tufiselor, în grădină o fîntînă arteziană arunca în aer curbe de apă grațioasă, într-o lăcere deplină și în mijlocul unui decor elegant și curat.

Începui să caut poarta de la intrare. Dar și poarta se vede că era ascunsă de vreme ce n-o găseam; cel mai simplu lucru ce rămînea să fac era să înconjur zidurile de jur-împrejur. În felul acesta găsi: într-adevăr poarta de fier de la intrare, veche și rugînită, cu tăblii care împiedicau orice privire să pătrundă în curte; iedera crescuse abundentă și o acoperea în întregime. Cîteva minute rămăsei în fața ei așteptînd ca să iasă sau să intre cineva, dar tăcerea locului și absența oricărei mișcări vizibile îmi arătau că puteam să aștept ore întregi fără nici un rezultat. Mă hotărîi deci să bat, bîzîndu-mă pe inspirația din ultima clipă pentru a da vreun motiv vizitei mele. Se auziră voci după poartă, și o conversație pe sîmțite, apoi cineva privi probabil

M. Blecher, cu mama sa, la Berck - Plajă (fotografie inedită)

printr-o crăpătură a grilajului și o voce groasă întrebă din curte, fără să deschidă:

— Ce doriți?

În acel moment nu știam de loc ce aveau să spun.

— Aș vrea să vorbesc cu proprietarul castelului...

Cîteva noi soapte, cîteva momente de ezitare, apoi poarta se deschise cu un scîrțit strident de fier rugînit și în prag apărui un om mic, gras și roșu ca asfîxiat. Purta un șorț albastru peste o haină ieftină de califea.

— În momentul de față proprietarul e plecat... și nu se întoarce decît peste o lună... sîntem numai noi, grădinarul și cu mine... Este ceva important? În definitiv lucrurile se aranjau mai bine decît mi-aș fi putut închipui. Acum puteam broda orice pe seama proprietarului absent.

— Aveam ceva foarte important să-i comunic... însă numai lui personal... un comision din partea unui bun și vechi prieten al lui...

În timp ce vorbeam, priveam cu curiozitate avidă în interior, prin poarta deschisă.

Era într-adevăr așa cum mi se spusese și cum întrevăzusem prin tufisuri dar poate încă mai frumos și mai surprinzător.

În dreapta curții, o lungă terasă de piatră cu colonete ce formau o balustradă, mărgineau intrarea în grădină. Balustrada era acoperită cu flori.

M. BLECHER vizuina luminată JURNAL DE SANATORIU fragment

— Ce frumoase flori aveți pe-aici! exclamai eu. În terenul ăsta nisipos de lîngă mare e mare meșter acela care a izbutit să le facă să crească... În tot înîntul, pe o întindere de zeci de kilometri, nu vezi o floare...

În timp ce spuneam acestea, grădinarul se apropiase și dînsul de trăsura. Era un bătrîn înalt, uscat și scolicit, cu o grămădă de păr alb pe cap ca un caier de lînă, cu mustățile albe, cu sprîncelele stufoase și virful nasului roșu ca un mic boboc nevinovat care aștepta să înflorească... Evident, grădinarul fu flătat de tot ce spuneam eu; îi vedeam zîmbetul satisfăcut și puțin vanitos ascuns după mustățile mari albe.

— Și de-aici nu se vede nimic... spuse el. Dar cine este domnul? Întrebă grădinarul pe omul mic, gras, cu care începusem vorba.

— Îl caută pe stăpîn... are un comision din partea unui prieten.

Cînd grădinarul fu oarecum fixat asupra identității mele și mă mai întrebă dacă stau la Berck și de ce boală sufăr, îl luă deoparte pe celălalt om — care era, după cum aflai pe urmă, portarul — și vorbiră pe sîmțite între dînsii cîteva secunde. Vedeam că sfîrșiseră prin a se înțelege și că omul gras care la început avea o mină ostilă, dădea a-probator din cap, zîmbînd.

— Bine, să-l luăm înăuntru, pronunță el cu voce tare. Și venind spre mine:

— Vă interesează, văd, florile noastre și grădinarul vrea să vă arate grădina, dacă ați putea intra în curte cu trăsura, sau să vă dați jos și să veniți cu noi...

De dat jos nu mă puteam da, dar ca să intru înăuntru cu trăsura se putea; doar asta așteptam! Îmi deschiseră larg amîndouă jumătăți ale porții și portarul, luînd calul de căpăstru, îl conduse înăuntru. Mă aflam acum pe terasă cu balustradă, acoperită laotă cu prundiș mărunt de culoare roșietică. Atunci observai că terasă e mult mai înaltă decît grădina și că pentru a scobori exista o scară monumentală de piatră cu trepte largi și lustruite mărginite de vase de faianță în culorile cele mai delicate, din care spînzurau mlădițe de plante

cu frunzele bizare, galbene sau roșietice, cu dantele în desene geometrice pe margini...

Pentru fiecare gavanos, culoarea frunzelor era potrivită cu aceea a faianței, iar sus, în capul scării și jos la intrarea în grădină, pe stîlpii de piatră care erau de o parte și de alta susțineau patru gavanoase enorme cit niște butoiașe de vin. Era desigur cel mai splendid și cel mai armonios lucru pe care îl vedeam! Vasele erau de faianță albastră de cobalt, iar plantele din ele cu frunzele galbene ca lămiia atrăneau împrejur ca o admirabilă coafură vegetală, iar contrastul dintre albastrul profund și galbenul viu al frunzelor le dădea un aspect de extraordinară finețe și un farmec nespus. Dar asta nu era decît începutul splendidelor lucruri ce aveam să mai văd.

În orice parte îmi îndreptam privirea, întîlneam culori și forme de neînchipuită frumusețe. În fundul unei alei cu trandafiri albi, printre arcade, zării și intrarea în „castel” care dădea tot spre terasă unde mă aflam cu trăsura. Era o ușă lucrată din fier în ornamente de stil vechi, cu mici geamuri rotunde și colorate, așa cum se fabricau în anumite ținuturi din Franța în secolele trecute. Totuși clădirea nu avea de loc aerul învechit.

În fața terasei, jos la picioarele mele se întindea parcul unde nu mă puteam duce cu trăsura. Dar îi vedeam statuile înconjurate de mici odăi de verdeață tăiate liniar în frunzișul des și întunecat, îi vedeam și fîntina arteziană din mijloc, și mici cascade cu apă limpede aranjate printre stînci artificiale și grămezi de flori. Era grădina pe care o văzusem adesea în vis, și aproape că nu avui nici o mirare să o regăsesc atît de exactă... În tot ce vedeam regăseam nostalgia aceea din vis care la deșteptare îți lasă tristețea de a fi călcat prin locuri frumoase și abandonate, pustietatea aceea melancolică a grădinilor extraordinare și reveria din atmosfera aleilor splendide prin care te plimbi fără să întîlnești pe nimeni...

În diferite rînduri revenii la „castel” și de fiecare dată mă împrietenisem cu oamenii de serviciu tot mai bine.

Intr-un rînd mă scosese chiar din trăsura întins pe cadru și mă duseră ca pe o targă, în josul scării, căutîndu-mi în parc un loc destul de ferit de vînt, însă de unde puteam vedea o mare întindere din parc pentru a petrece acolo cîteva ore liniștite.

Era înspre toamnă și grădina începea să se vestească. În spirale și eșarfe de vînt, frunze galbene cu pete de singe și rugină zbureau de-a lungul aleilor.

În clipele acelea, corectitudinea grădinii și surul apei limpezi din cascade îi dădea un aer grav de nesfîrșită singurătate...

Cînd mă întorceam la sanatoriu și mă regăseam la locul meu în sala de mîncare comună, totul mi se părea searbăd, dezolat și uscat. Vasele cu plante exotice din colțurile sălii își ridicau ca niște pânase de-o inutilă și sărmană mindrie frunzele lor rare.

— De cîteva zile parcă ai dormi cu ochii deschisi, îmi spunea vecina mea de masă... Îți vorbesc... te uita la mine și m-auzi... nu înțelegi...

Îi adusesi flori și îi spusei de unde vin. Dar preferam să nu-i descriu totul și să păstrez cu o ascunsă plăcere secretul, cel ce vedeam și știam despre grădina „castelului”.

Peste cîteva zile urma apoi să se întoarcă proprietarul căruia trebuia să-i transmit comisionul din partea bunului prieten. Oamenii de serviciu îmi specificară și data exactă a reîntoarcerii. Pentru că nu știam însă ce fel de om este, și poate pentru că n-ar fi înțeles explicațiile mele adevărate, pe care aveam intenția, la început, să i le spun, renunțai să mai trec cu trăsura pe acolo. Desigur că pentru portar și grădinar dispariția mea tocmai în momentul cînd puteam să vorbesc în sfîrșit cu proprietarul, fu o mare mirare.

Dar cine putea înțelege că eu nu vizitasem decît o grădină... în vis și că noaptea, adesea, mă reîntorceam pe aleile ei splendide și pustii, plimbîndu-mă în tăcerea măruntului susur al cascadeilor, în locul de predilecție al solitudinii mele de toate zilele?

Îmi era suficientă amintirea... dar îmi fu dat ca să mai revăd în primăvara următoare fîntina arteziană în fundul desîșului de verdeață din drumul de lîngă castel. Întîmplarea care mă ducea acolo de data aceasta era prea tristă și dureroasă pentru ca revederea aceea să fie și prilejul unei bucurii.

Pentru că îmi revine acum în minte și acest dramatic episod din viața mea de bolnav și pentru că el este legat de sentimente omenești și profunde ce m-au lăsat mult timp sub povara impresiei ce mi-a produs, îl voi povesti în detaliu.

G. BACOVIA: dégel

în franceză
de M. BLECHER

L'automne et l'hiver
Descendent tous les deux;
Il pleut et il neige
Et il neige et il pleut.

La nuit noire arrive
Vide et sale;
Et passent les enfants
Malades et pâles.

Et les murs sont humides
Et le froid me remue —
A ceux des tombeaux
Ma pensée s'habitue...

L'automne et l'hiver
Descendent tous les deux;
Et il pleut et il neige
Et il neige et il pleut.